

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ЗАТВЕРДЖЕНО
На засіданні кафедри
підприємництва і торгівлі

Протокол № 19 від «20» червня 2017
Зав. кафедри

 О.Є. Бавико

РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ
ТОВАРНА НОМЕНКЛАТУРА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кількість кредитів ECTS 5

Розробник:
Скляр Н.М,
старший викладач кафедри
підприємництва і торгівлі, к.е.н.

1. Опис дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни
Обов'язкова / вибіркова дисципліна	вибіркова
Семестр	5
Кількість кредитів	5
Загальна кількість годин	150
Кількість модулів	2
Лекції, годин	26
Практичні/ семінарські, годин	26
Лабораторні, годин	
Самостійна робота, годин	98
Тижневих годин для денної форми навчання:	
аудиторних	5
самостійної роботи студента	5
Вид контролю	екзамен

2. Мета та завдання дисципліни

Мета - отримання системних знань та практичних навичок щодо методологічних підходів до розв'язання задач класифікації і кодування товарів, що переміщуються через митний кордон України, згідно з Гармонізованою системою опису та кодування товарів (ГС), класифікаційною номенклатурою ЄС (КН ЄС) та Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності.

Завдання — розуміння сутності міжнародних товарних номенклатур та принципів їх побудови; вивчення принципів побудови ГС, КН ЄС, Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД); усвідомлення основних правил інтерпретації класифікації товарів та алгоритму визначення коду згідно з УКТ ЗЕД; проведення аналізу класифікації харчових продуктів та непродовольчих товарів.

3. Структура дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	усього	У тому числі			
		л	п/с	лаб	срс
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади товарної номенклатури, класифікації та кодування					
Тема 1. Сутність товарної номенклатури, класифікації та кодування товарів	15	2	2		11
Тема 2. Характеристика Гармонізованої системи опису та кодування товарів	15	4	4		7
Тема 3. Міжнародне сімейство економічних класифікацій	15	4	2		9
Тема 4. Класифікації видів економічної діяльності	15	2	2		11
Тема 5. Класифікації продукції.	15	2	2		11
Разом за модулем 1	75	14	12		49

Змістовий модуль 2. Особливості застосування Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності					
Тема 6. Поняття та структура ТН ЗЕД	15	2	2		11
Тема 7. Особливості деяких класифікацій товарів для цілей митного оформлення	15	4	2		9
Тема 8. Особливості класифікації харчових продуктів, що переміщуються через митний кордон України	15	2	4		9
Тема 9. Особливості класифікації непродовольчих товарів, що переміщуються через митний кордон України	15	2	4		9
Тема 10. Особливості класифікації транспортних засобів згідно з УКТ ЗЕД	15	2	2		11
Разом за модулем 2	75	12	14		49
Усього годин	150	26	26		98

4. Теми семінарських/практичних/лабораторних занять

№ з/п	Вид та тема заняття	Години
1	Семінар з виконанням практичних задач: Поняття класифікатора та класифікації товарів. Ознайомлення з програмним комплексом забезпечення зовнішньоекономічної діяльності Qdpro.com.ua	2
2	Семінар з виконанням ситуаційних завдань: Основні елементи номенклатури Гармонізованої системи опису та кодування товарів	4
3	Семінар запитань і відповідей: Єдина система міжнародних класифікацій ООН і пов'язані з нею регіональні й національні класифікації	2

4	Семінар – дискусія: Міжнародна стандартна галузева класифікація – ISIC Rev. 3	2
5	Семінар з виконанням практичних задач: Об'єднаний тариф Співтовариства –TARIC (Tariffntgr de la Communaut)	2
6	Семінар з виконанням практичних задач: Структура ТН ЗЕД, її складові, додаткові публікації	2
7	Семінар з виконанням практичних задач: Особливості ідентифікації товарів військового призначення та подвійного використання.	2
8	Семінар з виконанням практичних задач: Особливості класифікації харчових продуктів тваринного походження, готових харчових продуктів, алкогольних та безалкогольних напоїв, що переміщуються через митний кордон України	4
9	Семінар з виконанням практичних задач: Класифікація мінеральних продуктів, продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей, полімерних матеріалів, деревини та виробів з неї згідно з УКТ ЗЕД	4
10	Семінар з виконанням практичних задач: Виявлення особливостей класифікації транспортних засобів, причепів, напівпричепів згідно з УКТ ЗЕД	2
Усього		26

5. Індивідуальні завдання

- 1 Огляд періодичної і монографічної спеціально-наукової літератури
- 2 Підготовка рефератів, доповідей, слайдових презентацій за обраною темою
- 3 Добір митної статистичної інформації та складання на її підставі аналітичних довідок.
- 4 Підготовка тез доповідей з метою виступу на університетських, всеукраїнських та міжнародних семінарах та конференціях

6. Обсяги, зміст та засоби діагностики самостійної роботи

Вид та тема занять	Кількість годин самостійної роботи	Зміст самостійної роботи	Засоби діагностики
Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади товарної номенклатури, класифікації та кодування товарів			
<p>Семінар з виконанням практичних задач</p> <p>Тема 1. Поняття класифікатора та класифікації товарів</p>	11	<p>1.Опрацювання конспекту лекцій та рекомендованої літератури для обговорення питань: сутність товарної номенклатури; поняття класифікатора та класифікації товарів; еволюція систем товарної номенклатури у світовій торгівлі. Джерело [2,6,8,18].</p> <p>2. Самотестування.</p> <p>3. Ознайомлення з програмним комплексом забезпечення зовнішньоекономічної діяльності Qdpro.com.ua та вирішення практичних завдань стосовно базових розділів УКТ ЗЕД</p>	<p>Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, розв'язання практичних завдань</p>
<p>Семінар з виконанням ситуаційних завдань</p> <p>Тема 2. Основні елементи номенклатури ГС.</p>	7	<p>1. Опрацювання конспекту лекцій та рекомендованої літератури для обговорення питань: розробка ГС ; основні елементи номенклатури ГС; допоміжні публікації ГС; ключі переходу між ГС і НСТС. Джерело [2,3,4,6,8,18].</p> <p>2. Самотестування.</p> <p>3. Ознайомлення зі структурою ГС за допомогою програмного комплексу забезпечення зовнішньоекономічної діяльності Qdpro.com.ua. Побудова графічної схеми структурних елементів ГС і визначення їх особливостей за індивідуальним завданням.</p> <p>4. Ситуаційні завдання з вивчення правил інтерпретації класифікації товарів згідно ГС</p>	<p>Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, перевірка графічного матеріалу, розв'язання ситуаційних завдань</p>
<p>Семінар запитань і відповідей</p> <p>Тема 3. Єдина система міжнародних класифікацій ООН і пов'язані з нею регіональні й національні класифікації</p>	9	<p>1. Опрацювання конспекту лекцій та рекомендованої літератури для обговорення питань: зв'язки між різними світовими класифікаціями товарів; єдина система міжнародних класифікацій ООН і пов'язані з нею регіональні й національні класифікації; класифікації видів економічної діяльності та продукції; об'єднана система класифікацій видів економічної діяльності та продукції ISCAP Джерело [2,6,8,18].</p> <p>2. Самотестування.</p> <p>3.Підготовка доповіді з питань міжнародних класифікацій ЄС.</p> <p>4. Підготовка до термінологічного диктанту.</p>	<p>Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, презентація доповіді, перевірка термінологічного диктанту</p>
<p>Семінар – дискусія</p> <p>Тема 4. Міжнародна стандартна галузева класифікація – ISIC Rev. 3</p>	11	<p>1. Опрацювання конспекту лекцій та рекомендованої літератури для обговорення питань: міжнародна стандартна галузева класифікація – ISIC Rev. 3; статистична класифікація видів економічної діяльності в ЄС – nace Rev. 1. Джерело [2,6,8,18].</p> <p>2.Самотестування.</p> <p>3.Підготовка аналітичного статистичного матеріалу за товарними видами галузевої класифікації ЄС.</p>	<p>Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, перевірка зібраних даних</p>
		<p>1. Опрацювання конспекту лекцій та рекомендованої літератури для обговорення питань: міжнародна</p>	

Вид та тема занять	Кількість годин самостійної роботи	Зміст самостійної роботи	Засоби діагностики
Семінар з виконанням практичних задач Тема 5. Об'єднаний тариф Співтовариства – TARIC (TarifIntgr de laCommunaut)	11	класифікація основних продуктів – CPC; статистична класифікація продукції по видах діяльності – CPA; комбінована номенклатура – CN; об'єднаний тариф Співтовариства – TARIC (TarifIntgr de laCommunaut); стандартна міжнародна торговельна класифікація – SITC Rev. 3; класифікація за широкими економічними категоріями – ВЕС; список продукції ЄС – PRODCOM Джерело [2,6,8,18]. 2. Самотестування. 3. Практично-порівняльні завдання щодо класифікації продукції за УКТ ЗЕД та TARIC	Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, розв'язання практичних завдань
Разом змістовий модуль 1	49		
Змістовий модуль 2. Особливості застосування Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності			
Семінар з виконанням практичних задач Тема 6. Структура ТН ЗЕД, її складові, додаткові публікації	11	1. Опрацювання конспекту лекцій та рекомендованої літератури для обговорення питань: етапи формування ТН ЗЕД; структура ТН ЗЕД, її складові, додаткові публікації; основні правила інтепретації ТН ЗЕД; класифікатор послуг у зовнішньоекономічній діяльності (ТКП ЗЕД); критерії розбіжностей товарів у ТН ЗЕД Джерело [2,3, 4,6,8,9,18]. 2. Самотестування. 3. Практичні завдання на виявлення особливостей класифікації товарів хімічної промисловості та згідно з ТН ЗЕД. Визначення порівняльних характеристик товарів за ТН ЗЕД - УКТ ЗЕД	Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, розв'язання практичних завдань
Семінар з виконанням практичних задач Тема 7. Особливості ідентифікації товарів військового призначення та подвійного використання.	9	1 Опрацювання конспекту лекцій та рекомендованої літератури для обговорення питань: структура системи експортного контролю України, підконтрольні списки товарів військового призначення та подвійного використання; проблеми ідентифікації товарів подвійного використання Джерело [7,8,10,22,26]. 2. Самотестування. 3. Практичні завдання на виявлення особливостей класифікації товарів військового призначення та подвійного використання в світовій системі експортного контролю.	Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, розв'язання практичних завдань

Вид та тема занять	Кількість годин самостійної роботи	Зміст самостійної роботи	Засоби діагностики
Семінар з виконанням практичних задач Тема 8. Особливості класифікації харчових продуктів тваринного походження, готових харчових продуктів, алкогольних та безалкогольних напоїв, що переміщуються через митний кордон України	9	1. Опрацювання конспекту лекцій та рекомендованої літератури для обговорення питань: класифікація товарів за УКТ ЗЕД продуктів і рослинного походження; жири та олії тваринного або рослинного походження; продукти їх розщеплення; готові харчові жири; воски тваринного або рослинного походження; готові харчові продукти; алкогольні та безалкогольні напої і оцет; тютюн та його замітники; особливості рівнів деталізації харчових продуктів в УКТ ЗЕД. Джерело [2,3, 4,6,8,9,18]. 2. Самотестування. 3. Практичні завдання на виявлення особливостей класифікації згідно з УКТ ЗЕД товарів продовольчої групи за допомогою програмного комплексу забезпечення зовнішньоекономічної діяльності Qdpro.com.ua	Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, розв'язання практичних завдань
Семінар з виконанням практичних задач Тема 9. Класифікація мінеральних продуктів, продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей, полімерних матеріалів, деревини та виробів з неї згідно з УКТ ЗЕД	9	1. Опрацювання конспекту лекцій та рекомендованої літератури для обговорення питань: структура 44-46 групи товарів за УКТ ЗЕД; правила віднесення товару за відповідним кодом УКТ ЗЕД складних хімічних компонентів; особливості класифікації деревини та виробів з неї та дозвільна система при перетині кордону такого виду продукції. Джерело [2,3, 4,6,8,9,18]. 2. Самотестування. 3. Ситуативні завдання щодо класифікації непродовольчих товарів 44-49 груп за УКТ ЗЕД за допомогою програмного комплексу забезпечення зовнішньоекономічної діяльності Qdpro.com.ua.	Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, розв'язання практичних завдань
Семінар з виконанням практичних задач Тема 10. Виявлення особливостей класифікації транспортних засобів, причепів, напівпричепів згідно з УКТ ЗЕД	11	1. Опрацювання конспекту лекцій та рекомендованої літератури для обговорення питань: класифікація за УКТ ЗЕД складної технічної продукції, роль додаткових публікацій при класифікації транспортних даних; особливості класифікації технічних товарів у зібраному і розібраному вигляді. Джерело [2,3, 4,6,8,9,18]. 2. Самотестування. 3. Практичні завдання на виявлення особливостей класифікації електротехнічних товарів, транспорту, товарів культурно-побутового призначення, антикваріату за допомогою програмного комплексу забезпечення зовнішньоекономічної діяльності Qdpro.com.ua.	Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, розв'язання практичних завдань
Разом змістовий модуль 2	49		
Разом	98		

7. Результати навчання

1	Знання сутності системи міжнародних товарних номенклатур та принципів їх побудови, їх цілей, інформаційного забезпечення, основних стадій і логіки розробки
2	Знання методичних підходів до розробки окремих основних правил інтерпретації класифікації товарів згідно з УКТ ЗЕД
3	Уміння обґрунтовувати застосування відповідних товарних кодів ГС, КН ЄС, УКТ ЗЕД

4	Уміння проводити порівняльний аналіз міжнародних товарних систем
5	Уміння визначити особливості класифікації харчових продуктів та непродовольчих товарів за УКТ ЗЕД

8. Форми навчання

Лекції, семінарські (лабораторні) заняття, самостійна робота (підготовка презентацій, рефератів, самостійно опрацювання додаткових питань за рекомендованою літературою, виконання індивідуальних завдань).

9. Методи оцінювання

Поточне оцінювання на семінарських (практичних) заняттях, усні презентації, контрольні модульні роботи, екзамен.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Відповідно до системи оцінювання знань студентів ДонНУЕТ, рівень сформованості компетентностей студента оцінюються протягом семестру в обсязі 50 балів

Оцінювання протягом семестру

№ теми практичного заняття	Вид роботи/бали					
	Тестові завдання	Задачі, завдання, кейси тощо	Обговорення теоретичних питань теми	Індивідуальне завдання	ПМК	Сума балів
Змістовий модуль 1						
Тема 1	2	1				3
Тема 2	2	2		1		5
Тема 3	2	1	1			4
Тема 4	2	1	1			4
Тема 5	2	1			5	8
Разом змістовий модуль 1	10	6	2	1	5	24
Змістовий модуль 2						
Тема 6	2	2				4
Тема 7	2	3				5
Тема 8	2	2				4
Тема 9	2	2				4
Тема 10	2	2				4
Разом змістовий модуль 3	10	11			5	26
Разом	20	17	2	1	10	50

Оцінювання студентів при проведенні екзамену з використанням комп'ютерної програми «TestXPro»

Оцінка на підсумковому контролі складається з двох елементів:

0-40 балів - теоретична частина (тестування);

0-10 балів – практична частина (розрахункове завдання).

Набрані бали за виконання теоретичної та практичної частин сумуються. Сума складає загальну кількість балів, отриманих за екзамен.

Теоретична частина екзамену включає тестові завдання (40 тестових завдань).

Оцінювання тестових завдань (40 тестових завдань по 1 балу) проводиться на основі інформації, яку надає комп'ютер за результатами тестування (кількість правильних відповідей). Правильна відповідь на одне тестове завдання оцінюється в один бал.

Загальне оцінювання теоретичної частини екзамену відбувається шляхом підбиття підсумку або сумування балів, які набрали студенти під час тестування.

Оцінювання результатів виконання практичної частини (1 розрахункове завдання на 10 балів) здійснюється відповідно до шкали оцінювання практичної частини.

Шкала оцінювання практичної частини

Сума балів	Критерії оцінювання
10	Завдання виконано у повному обсязі, відповідь обґрунтована, висновки і пропозиції аргументовані, розрахунки правильні, оформлення відповідає вимогам
7	Завдання виконано у повному обсязі, але допущено незначні неточності в розрахунках або оформленні, прийняті рішення недостатньо аргументовані
4	Завдання виконано не менше ніж на 70% при правильному оформленні або не менше ніж на 80%, якщо допущені незначні помилки в розрахунках чи оформленні
0-3	Завдання виконано менше ніж на 70%, допущені помилки в розрахунках чи оформленні, прийняте рішення не аргументовано

Оцінювання студентів при проведенні екзамену без використання комп'ютерної програми «TestXPro»

Оцінка на підсумковому контролі складається з двох елементів:

0-40 балів - теоретична частина (тестування);

0-10 балів – практична частина (розрахункове завдання).

Набрані бали за виконання теоретичної та практичної частин сумуються. Сума складає загальну кількість балів, отриманих за екзамен.

Теоретична частина екзамену включає тестові завдання (40 тестових завдань). Оцінювання тестових завдань (40 тестових завдань по 1 балу) проводиться на основі підрахунку кількості правильних тестів. Правильна відповідь на одне тестове завдання оцінюється в один бал.

Загальне оцінювання теоретичної частини екзамену відбувається шляхом підбиття підсумку або сумування балів, які набрали студенти під час тестування.

Оцінювання результатів виконання практичної частини (1 розрахункове завдання на 10 балів) здійснюється відповідно до шкали оцінювання практичної частини.

Шкала оцінювання практичної частини

Сума балів	Критерії оцінювання
10	Завдання виконано у повному обсязі, відповідь обґрунтована, висновки і пропозиції аргументовані, розрахунки правильні, оформлення відповідає вимогам
7	Завдання виконано у повному обсязі, але допущено незначні неточності в розрахунках або оформленні, прийняті рішення недостатньо аргументовані
4	Завдання виконано не менше ніж на 70% при правильному оформленні або не менше ніж на 80%, якщо допущені незначні помилки в розрахунках чи оформленні
0-3	Завдання виконано менше ніж на 70%, допущені помилки в розрахунках чи оформленні, прийняте рішення не аргументовано

Загальне оцінювання результатів вивчення дисципліни

Для виставлення підсумкової оцінки визначається сума балів, отриманих за результатами екзамену та за результатами складання змістових модулів. Оцінювання здійснюється за допомогою шкали оцінювання загальних результатів вивчення дисципліни (модулю).

Оцінка

100-бальна шкала	Шкала ECTS	Національна шкала
90-100	A	5, «відмінно»
80-89	B	4, «добре»
75-79	C	
70-74	D	3, «задовільно»
60-69	E	
59-30	FX	2, «незадовільно»
0-29	F	

11. Методичне забезпечення

- 1 Електронний конспект лекцій.
- 2 Методичні рекомендації для вивчення дисципліни
- 3 Комплекти індивідуальних завдань (міні-кейсів).
- 4 Навчальна та наукова література, нормативні документи

12. Рекомендована література

Основна

- 1 Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI.
- 2 Закон України «Про Митний тариф України» від 05.04.2001 р. №2371-III (зі змінами та доповненнями)
- 3 Указ Президента України від 17.05.2002р. №466/2002 «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів».
- 4 Постанова КМУ від 31.08.1998р. №1354 «Про Українську класифікацію товарів зовнішньоекономічної діяльності» (зі змінами та доповненнями).
Наказ Міністерства фінансів України від 02.12.2016р. №1058 «Про затвердження Порядку взаємодії структурних підрозділів та територіальних органів Державної фіскальної служби України із Спеціалізованою лабораторією з питань експертизи та досліджень ДФС під час проведення досліджень (аналізів, експертиз), Нормативів взяття проб (зразків) товарів для проведення дослідження (експертизи), форм акта про взяття проб (зразків) товарів та висновку»
- 5 Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 650 «Про затвердження Порядку роботи відділу митних платежів, підрозділу митного оформлення митного органу та митного поста при вирішенні питань класифікації товарів, що переміщуються через митний кордон України»
- 6 Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання: Закон України [від 20 лют. 2003р. №549-IV]» // Відомості Верховної Ради України - 2003.- N 23, ст. 148.
- 7 Про затвердження порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання: постанова Кабінету Міністрів України від 28 січ. 2004р. № 86// Офіційний вісник України.- 2004.- 13лют.- №4, том 1, стор. 22, стаття 167, код акту 27577/2004.
- 8 Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа: наказ Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 року № 631.
- 9 Про затвердження Положення про порядок проведення експертизи в галузі державного експортного контролю: постанова Кабінету Міністрів України від 15.07.1997 № 767 // Офіційний вісник України.- 1997.- №29, стор. 70, код акту 2144/1997.
- 10 Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності : конспект лекцій / О.В. Вотченікова, Г.В. Матвійчук; ДонНУЕТ. – Донецьк, 2010. – 30 с.
- 12 Федотова Г. Ю. Товарная номенклатура внешнеэкономической деятельности: Учебник. — СПб.: Троицкий мост, 2013. — 408 с.
- 13

Допоміжна

- 14 Дубініна А.А., Сорокіна С.В., Зельніченко О.І. Митна справа: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 320 с
- 15 Жорін Ф.Л., Правові основи митної справи в Україні: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2001. – 248 с.
- 16 Митна справа: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. П. Гребельник; М-во освіти і науки України. – 3-тє вид., перероб. та допов. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 472 с.
- 17 Білова Н.А. Курс з ідентифікації товарів подвійного використання для інспекторів Держмитслужби України: Збірник презентацій. – К. : Інститут ядерних досліджень НАН України, 2012. – 614 с.

- 18 12. Галака С.П., Гришуткін О.М., Перепелиця Г.М., Сівер О.І. Експортний контроль в системі міжнародної безпеки / За ред. О.М. Гришуткіна. Київ-2012. - 336 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.convdocs.org/docs/index-190008.html>
- 19 Гришуткін О.М. «Зовнішньоекономічна діяльність підприємств в умовах експортного контролю» // Вісник експортного контролю № 4, 2011 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=244803375
- 20 Державний контроль і нагляд над виконанням вимог державні стандарти, правил сертифікації та Харківський державний метрологічний нагляд: Збірник нормативних документів. - М.: Держстандарт РФ, 1994. - 207 с.
- 21 Миколаєва М.А. Актуальні проблеми ідентифікації товарів. Навчальна лекція. - М.:ОЦПКРТ, 2006.
- 22 Скляр Н.М. Оцінка сучасного стану експортного контролю України при трансферах товарів подвійного використання // Наукове фахове видання Університету економіки та права «КРОК» – «Вчені записки Університету «КРОК» (економічні науки), № 34, 2013р.- с.213- 222

Інформаційні ресурси

- 23 Офіційний портал Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/mitni-plateji/>
- 24 Офіційний сайт НТФ «Інтес» QDProfessional [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.qdpro.com.ua/products/qdprofessional>
- 25 Офіційний сайт Європейського митного співтовариства [Електронний ресурс]. – <http://www.euroa.eu.int/comm/taxation/customs/>.
- 26 Офіційний сайт Державної служби експортного контролю. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.dsecu.gov.ua/control/uk/index>
- 27 Офіційний сайт Конференції ООН з торгівлі і розвитку // [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://unctad.org>.